

1 CORINTIOS

Corintoainoa joi akaiboki, peokin Pablón jato kirika bomaa

Jato saludana

¹ Ea riki Pablo, Dios keenatonres jawen joi yoiti Jesucriston imaa, ja non wetsa Sóstenes betanra,

² nato kirika wishaxon en mato bomai, ja Corinto jeman iká joi akaiboki. Ja Cristo ikonhaa kopíres ochaoma keskáakin ointaanra, Diossen jawen jonibo mato imaa iki, jatíbiainxon ja non Ibo Jesucristo rabiabo betanbi. Jara non Ibo itan jatonaribi iki.

³ Abánon ja non Papa Dios betan non Ibo Jesucristonbi, jawen jakon shinan itan jawen xabá shinanman mato akinboreskin.

Jaskarabo kopí Dios iráke ati

⁴ Enra jatíbitian mato kopi Dios iráke akai, Cristo kopíres, jawen jakon shinanbo mato Diossen menia iketian.

⁵ Já kopiresa jatíbi, ja Diossibakeax joái jawen icha jakon jawékibo, mato menia iki. Ja iki, jaskati yoyo iti joibo, itan onan shinan.

⁶ Ja Cristokiriti iká joi ninkatax icha jakon shinanbo biax, moa kikini jaki koshikanabo mato iketian,

⁷ jaskara ikaxa, ja non Ibo Jesucristo joti nete manaax mato iitai kaman, ja Diossen onan shinanman moa mato maxkáyamake.

⁸ Nete senenai kamanra, mato Diossen jaki koshimati iki, ja non Ibo Jesucristo jocketian, mato tsonbi jawebi yoixonyamanon ixon.

⁹ Diossenra akonkin senenhai, jan yoiabo. Janra mato kenaa iki, jawen Bake Jesucristo betanbi mato janon ixon, ja iki non Ibo.

Jatonbiribi wetsa tsamá akaibo

¹⁰ Ja non Ibo Jesucriston janenkora en mato yoikin jeneyamai nokon wetsabó; jatikaxbi westíora shinanyabicho jakanwe, matonbiribi wetsa tsamábo akáx iamakanwe, senenbires jakoni jaax, ja maton shinannai keskatires jakanwe.

¹¹ Neskara ninkáxonra en mato yoiai nokon wetsabo. Cloekan rarebobaonra ea yoike, matobires mato join ianankanaibo.

¹² Jaskatiki ikai jatíribibo: Eara Pablo betan iki; eara Apolos betan iki; eara Pedro betan iki; jainoax eara Cristo betan iki, ikibo.

¹³ ¿Cristokayaki icha tsamábo iki? ¿Pabloki mato kopi korosen akana iki? ¿Pablon janenkoki mato bautizanmeeta iki?

¹⁴ Enra Dios iráke akai. Ja Crispo betan Gayo imaa pekáora, westíorabi en mato bautizannama iki,

¹⁵ jaskatira, tsoabi nokon janenko mato bautizanmeeta iki iti atipanyamake.

¹⁶ Jainxon ja Estéfanassen rareboresibira en bautizana iki. Ikaxbira en shinanyamai, wetsaboribiki en jato imaa iki ixon.

¹⁷ Cristonra jawen janenko jato bautizanti ea raanama iki. Janra ea raana iki, jawen jakon

joi yoitires. Jatian ja joi yoikinra, jan ratéti ani joibaon en ayamaa iki, ja Cristo korosenmeax mawata joi, jawemabi keskáakin imanaketian.

Diossen onan shinan itan jonibaon onan shinan

¹⁸ Ja manótiain boaibaon ninkatara, Cristo korosenmeax mawata joi jawemabi iki. Ikaxbi ja noa kishpinmeetaibaonara, nato joi iki Diossen atipana koshi.

¹⁹ Wishá meranra ikai neskati: “Enra ja onanbo, jaton onanna jawékibo keyonaanaxiki. Jatian ja onan shinanyabaon shinanbora, en jato onanti-maananaxiki”, iki.

²⁰ ¿Jatian ja onan jonibo itan ja esé onanbo, jainoax, jatíbi jawéki onannaton shinanmeetaiboki jawe winókana? Diossenra nato netemea onan shinanbo, moa jawemabi itiakin imaa iki.

²¹ Diossenra shinanna iki, jaton onanti shinanmanbi tsonbi, já onankantima. Jatianra Diossen shinanna iki, jawemabi keskáakin jawen joi shinankanainbi, ja joi ninkaxon ikonhaibores, jato kishpinmati.

²² Judíobora keenai, ratéti jawékibopari ikai ointinin, jatian ja griegobobiribi keenai ani joibaonres non jato yoitinin.

²³ Jaskara ikenbira, nonbiribi yoiai, ja Jesús moa korosen akana mawata. Jaskáakin non jato yoiaitianra, judíobaon jakonmabires shinannai. Jatian judíomabaon ninkatara, iresa jawéki iki.

²⁴ Ikaxbi ja Diossen moa katota judíobo iamax griegobaonara, Cristo iki, ja Diossen atipana koshi, itan jawen onan shinan.

²⁵ Ja Diossen shinanna jawékibo iresa keská ikaxbira, jákaya jatíbi jonibo xewina onan iki. Jatian Dios yosma keska shinankanabira, jawen koshi, jonibaon koshi betan senenyamake.

²⁶ Nokon wetsabo, matonra shinanti jake, matora Diossen kenaa iki, mato xaranra ichama onanbo jake ixon wetsa jonibaon shinannainbi, ichamaribi iki, ja mato betan ikábo koshi janekana, jainoax ichamaribi iki, ja kikin jonibaon rarebobo.

²⁷ Jaskara ikenbira, ja onan jonibo rabinkanon ixon, ja onanmanin yoinkanaibo jato Diossen katota iki. Jatian ja kikinman shinanmeetaibo rabinkanon ixonra, ja kikinmashoko jonibo jato katota iki.

²⁸ Diossenra katota iki, ja omiskanai jonibo, itan ja kikinmashokobo, ja iki, ja jawemabobishokobo. Jaskáaxon ja kikinman shinanmeetaibo jaskara shinanbo jato keyonanti kopí.

²⁹ Jatianra tsoabi moa Dios bebon rabítima iki.

³⁰ Ikaxbi matora, moa Diossen Cristo betanbi imaabo iki. Jaskara ikaxa, jabi iki, ja noa Diossen menia onan shinan. Jaribi iki, noa jan ochaoma keskábo imai, jainxon janribi, noa Diossenabo imaa iki, janra noa jakonmainoa xabáa iki.

³¹ Jaskara ikenra, Wishá meran neskara yoiai: “Jaweratoboki rabíkasai, ja non Ibon akátoninreskaya rabikanwe”, iki.

2

Cristo korosen akanakiriti ikájoi

¹ Nokon wetsabo, ja Diossen yoia joibo yoi ea matoiba kanontianra, jan ratéti ani joibaon en mato ayamaa iki.

² Jain mato betan ixonra, Cristokiriakinres en mato yoia iki, itan jaskatax korosenmeax mawataribi, en mato kikinakin onanmaa iki.

³ Mato bebonxon joi yoi niaxa, ea kikinmashokonin shinanmeeta iki, jaskatira ea raketi saki ika iki.

⁴ Jatian ja joi yoikinra, mato keenmakaskin en ani joibaon ayamaa iki. Jaskáyamakinra, abanon ja Diossen atipana koshinbi, itan jawen Shinanman akinnares maton onankin ixonres, en jenea iki.

⁵ Jonibaon onan shinanki koshiamai, Diossen atipana koshikires mato koshiabo iti kopí.

Diossenra jawen Shinan meranxon, jawen joné jawékibo noa onanmai

⁶ Ikaxbi, ja Diossen joiki moa ikoni koshikanabo yoiira, noa ani joibaonribi yoyo ikai. Ikaxbi jara, nato netemea jonibo, itan joni koshiabo jayata onan shinanma iki, jaton onan shinanbora basima keyotaibo iki.

⁷ Non yoiai joi riki, jawen onan shinanman Diossen akai jawékibo, tson onanama ikátiaibo. Nato nete joniamatianbira, Diossen shinanna iká iki, jaskáaxon jawen icha jakon jawékia noa imati.

⁸ Jaskara Diossen shinanna jawékibora, nato netemea joni koshiabaon onanyamakana iká iki, jaskara onanxonra, ja atipana koshia non Ibo, korosen ayamakeankana iki.

⁹ Wishá meranra neskáakin yoiai:
“Diossenra, já noia jonibo, tsonbi oinnama itan

tsonbi ninkatama, jainxon tsonbi shinannama jawékibo jato axona iki” ixon.

¹⁰ Nato jawékibora noa Diossen onanmaa iki, jawen Shinan meranxon. Ja Shinanmanra jatíbi onanke, Diossen shinan reboyabi.

¹¹ ¿Tsonki jonin shinannai onanti atipana? Jawen shinanmanresa onanke, ja meranbi ixon. Jaskaribiakinra ja Shinanmanres onanke ja Diossen shinannai jawékibo.

¹² Nonra nato netemeabaon shinan biama iki. Nonra bia iki Diossen Shinan, jaskáaxon jawen jakon shinanman noa kopi Diossen aká jawékibo, non onanti kopí.

¹³ Ja Diossen noa kopi aká jawékibo yoiira, non onan shinanmanbi noa yoyo iamai. Noa yoyo ikai riki, ja Diossen Shinanman onanmaa joibaonres. Jaskákinra ja Dioski ikoni koshiabores, ja Diossen noa onanmaa ikon jawékibo non jato yoiai.

¹⁴ Ja Diossen Shinan jato meran yamaabaonra, jawen Shinanman yoiai joibo, ninkákashamakanai, iresabires keská shinankin. Jainxon ja Diossen Shinanmanres onanti jawékibo iketian, onanti atipanyamaribikanke.

¹⁵ Ikaxbi ja Dioski moa ikoni koshiabaonra, jatíbi jawékibo tanayonxon onankanai, jatian ja Diossen Shinanhomabaonra ja Shinanyaxon yoikanai jawékibo onanyamaxon ninkáyamakanai,

¹⁶ Ja Diossen Wishá meran yoiai keská: ¿Tsonki non Ibon Shinannabo onanna? ¿Tsonmein já eseti atipanke? iki ikai, ikaxbi nonra ja Diossen Shinanya ixon, Criston shinannai keskáribi shinannai.

3

Jatonbiribi wetsa tsamá akaibo

¹ Moa ikoni Dioski koshikanabo atinra en mato joi yoiamaa iki nokon wetsabo, ja Dioski ikoni koshikanamashokobo atinresa en mato yoia iki, ja Criston joinko bakeshokobopari keská mato iketian.

² Ja ninkátichaa jawékiboresa en mato onanmaa iki, wetsa jawékibo pimaamatianbi, westíora bake xomares amakanai keskáakin. Ja wetsa jawékibo piti atipanyamaa keskábopari mato iketian, jatian ramakamanbi iki mato jaskarapari,

³ ikoni Dioski koshikanamabopari ikax. Jakopira ikai mato notsii, mato join ianani. Jaskara shinanyabo ikaxiki, mato Dioski ikoni koshiamabopari. Jaskákinra akai, ja jonibaon akai keskáakin maton shinankin.

⁴ Jaskatira ikai jatíríbibo, ea riki Pablona iki; wetsa ikai ea riki Apolosna iki; ja joi ayamaibo ikai keskatiresibi mato ikanai kopí.

⁵ Jaskata pekáo maton oinnaki ¿Apolos jawe iki? ¿Jawerin Pablo? Jabora Diossen tee akaibores iki, jabaon yoiara non Ibo maton ikonhaa iki. Westíoraxonbora non Ibon ati yoia teebo non aká iki,

⁶ Enra ja bero banaa iki, jatian Apolosninra onpax machíananbi koirana iki, ikaxbi Diossenra ja banábo animaa iki.

⁷ Jaskara iken, ja bero banai betan ja onpax machitaitonin aká riki ixon shinanyamakanwe, Diossenbira ja banábo animai.

⁸ Ja banai betan ja onpax machitaitonra senenbires tee akai, jaskara ikenra, jaton tee aká betan senenresibi jato Diossen kopíanoxiki.

⁹ Noara Diossen tee axoni teetaibobiribi iki, jatian mato riki, ja Diossen waiaka keskábo, itan jan xoboaka keskáboribi.

¹⁰ Diossenra jawen jakon shinanya imaxon, xoboati onan joni keska imataanan, jan koshiatibo ea janbi nichinmaa keská iki. Jatian wetsa riki, jaki tekibokin xoboai iitai keská. Ikaxbi westíorabora koiranmeeti jake, jawekeska xobo akíkayaki ea iitai iki ikax.

¹¹ Jatian jan koshiatibo moa akanainkora, tsonbi wetsaresibi jan koshiatibo moa nichínti atipanyamake, jan koshia riki Jesucristo.

¹² Jaweratobaonki nato pekatan oro xoboakai, *plata xoboakai, metsá makanbaon xoboakai, tabla xoboakai, tawa xoboakai itan pei xoboakai,

¹³ ja akana teebora, jato jishtiaxonoxiki, ja non aká jawékibo onanti nete nokoketian. Ja westíoraxonbo akana teebora, chiikan tanai keskáakin anoxiki.

¹⁴ Jatian tsonki, jakonhakin xoboaka keskáakin jato jakonhakin axeakai, janra jawen kopí binoxiki,

¹⁵ Ikaxbi jaskáakin jato axeayamaa ikaxa, jawen tee akábo menotai jawéki chiikan menoa keskati keyónoxiki. Ikaxbi ja jonira kishpinmeenoxiki chimeranoaxbi pikotai keskati.

¹⁶ ¿Matonki onanyamaa mato Diossen xobo, jain Diossen Shinan iká?

¹⁷ Jaweratobaonki ja Diossen xobo jakonmaakai, jara Diossenbiribi jakonmanoxiki,

ja Diossen xobora jawe jakonmabi yamake, jatian ja xobo riki matobi.

¹⁸ Matonbinix paranmeeyamakanwe, jawera-toboki nekeabi jawéki onanax onanman shinan-meetai, jara onanma joni keskatires iti jake, jaskatax ikonkon onan iti kopí.

¹⁹ Nato netemea jonin onan shinanra, Diossen oinna jawemabi iki. Wishá meran yoiai keská: “Jaton onan shinanmanbi benómaxonra, Diossen jato onanmabo imai”, iki.*

²⁰ Jainxon yoiribiai: “Non Ibonra onanke, ja jonibaon onan shinanbora jawemabi iki”, ixon.†

²¹ Jaskara ikenra, westíora joni chibanai ikax tsoabi rabíti atipanyamake. Shinankanwe, jatíbi jawéki riki matona.

²² Ibanon, Pablo, Apolos, Cefas, nato nete, noa jati, noa mawáti, noa rama itai, noa ramakaya ikí kati, jatíbi jawéki riki matona.

²³ Jatian mato riki Cristona, Cristo riki Diossena.

4

Criston raanabo

¹ Ja Criston tee akaiboakin itan ja Diossen anoxon shinanna onanyamakana jawékibo, jato onanmaiboakinkayara, maton noa shinanti jake.

² Jaskara iketian, jaweratonki ja tee biai, janra ikonkon ja tee senenhai jato oinmati jake.

³ Ikaxbi enra maton, iamaxon wetsa joni koshibaon inonbi, en jakonma akábo ea yoixonkantibo en shinanyamai, jainxon

---

* **3:19** Job 5.13 † **3:20** Sal. 94.11

enbiribira, eara jakon iki, iamaxon eara jakonma iki ixon, shinanyamai,

⁴ jatian nokon shinan meran jaskara jakon-mabo atiakin en moa shinanyamai iki ea ikaira, jatíbi jaskarabaon moa xabakaata kopí, ea ikaima iki, non Ibokaya riki, en akai jawékibo ea yoixonai.

⁵ Jaskarabo iken, netebo nokotamabi jaton akai jawékibo jato yoixonyamakanwe, manakanwe, abanon non Ibon joxon, ja jishtima itinabo onantiakin pikokin, jainxon ja jonin atiakin shinannai-
boribi jato jishtiaxonkin, jatianra westíorabo jaton aká kopíbiribi Diossen jato kopíapakenoxiki.

⁶ Nokon wetsabo, neskara jawékibora en mato yoiai, maton onanti kopí, jaskatax ja Apolos betan ea ikai keskatiribi mato ikanon ixon, jainxon ja Wishá meran yoiamai keskáakinbo maton shinanyamanon ixonribi, jaskatax tsoabi wetsa joni jakonmaanox wetsa jonin paranan iki, rabitima kopí.

⁷ ¿Tsonki mia wetsabo xewina kikin imaa? ¿Jawe jawékirin ja Diossen mia meniama? Jatian jan mia menia ikenbiki ¿Jawekopi minbi bia keskáakin min shinannai?

⁸ Matora ikai moa jatíbi jawékiayaton shinanmeeti. Jaskákinra apobo keskati shinanmeekin maton moa nokiakinbo shinanyamai, ikonkon Apobo mato ipainon riki mato keskaribi noa inon.

⁹ En oinnara, noa jawen joi yoiti raanabo, jato namanbires noa Diossen imaa keskábo iki, moa retekantires keskábo. Nato netemea jonibo itan ángelboribi jaon manaiti jawéki keskábo.

¹⁰ Ja Cristo ikonhaa kopíra, akanai onanma joniboakin noa shinankin, ikaxbi enra Cristo

iráke akai matobobiribi onan joniboakin shinankanaitian, noara jawemabiakin shinankanai, matokayara kikinbo iki, noara omiskanai, jatian matora jakonhakanai.

¹¹ Ramakamanbira noa jawékiatibo tenei jenetama iki; nomin ikíbo; chopabo keyoti; jonibaonra noa jakonmaakai, jain jati xoboomabobi riki noa.

¹² Moa teeti paxkinabo riki noa, ichakanabira, jakonhakinres non jatoki shinannai, jakonmaaxon masábo tenemakanabira, jawe iamakin non teneai.

¹³ Jakonmaatibo noki yoyo ikanainbira, jakon shinanyaxonres non jato kewinai, kerás jawéki keskáakin itan jawéki texe potakana keskáakinbora noa shinankanai, ramakamanbi riki, noa jaskáakin jenekanama.

¹⁴ Mato rabínnon ixonra, neskarabo en mato wishaxonyamai, nokon bakebi keskáakin shinantaanan, mato noixon esekinra akai, en mato jaskáakin.

¹⁵ Ibanon joi akaibo iken, jabaon mato Diossen joi onanmaibo chonka waranka joni inonbires, ja maton papa keska jonibora ichama iki. Ja kishpinti jakon joi en yoiaitian ninkáxon, Cristo maton ikonhaabo iken riki, ea maton papa keska.

¹⁶ Jaskáakinra en mato yoiai, ja ea ikai keskatiribi mato inon ixon.

¹⁷ Neskara kopíra en mato Timoteo raanxonai, nokon noi bake keská ikax, non Iboki koshi jenéyamai iketian. Janra ja Cristo ikonhaa ikax jaskati ea ikaibo mato shinanmai kaai, jaskara eséribira akai, jatúbiain ea kaaínko, ja nobé joi akai-boribi en jato onanmakin.

18 Jatíríbi matobora moa kikinman shinanmeekanai, ea moa mato oinni kayamai shinannax.

19 Ikaxbi non Ibon jaskara shinanna iketianra, ishtontani mato oinni ea kati iki, jatianra en ointi iki, ja kikinman shinanmeetaibaon ati shinannaibo, jabo yoyo ikanai joiboresma.

20 Ja Diossen ikinaton jatira, joiresma iki, jara ja Diossen koshin akaitonin, non jato oinmati iki.

21 ¿En jaweatiki mato keenai? ¿Kaxon kikinhakin en notsintininki mato keenai, iamaxon ja noimisti shinanyaxonres mato esetinin?

5

Joi akai ochaketian, jaskáati

1 Mato xaranra ninkakaake, westíora joi akai joni, jawen onan titabi moa awinhaka keská. Neskara jawékira, kikin jakonmabires iki, ja joi ayamai jonibobira jaskákanaibo non jato ninkáyamai.

2 Jatian jaskarabo ikanaitianki ikai, mato rabíshamani, moa kikini oníxon, ja jaskata joni mato xaranmea pikotitianbi.

3 Eabishaman mato betan jain itinaxmabira, nokon shinan meran ea mato betan iki, earibi mato betan jain itina keská ixonra, non Ibo Jesucriston janenko, ja jaskatai joni en moa jaskáatibo yoike.

4 Jatian ja non Ibo Jesussen janenko maton tsinkitainkora, shinan meran ea mato betan iti iki, jatianra jawen atipana koshinribi mato meran ixon, mato akinti jake.

⁵ Jaskáaxonra, ja joni moa *Satanássen mekenman maton jeneti jake, jaskatax jawen yorabo jakonmaataxbi non Ibo joketian, jawen kaya kishpinmeeti kopí

⁶ Jaskarabo akanaitianra, mato jan rabíti atipanyamake, matonra onanke ja neskati yoyo ikanai joi: “Ichamashoko *levaduranra, meínna patsá jatiobi soo imai”, iki iká.

⁷ Jaskara iketian, ja matoiba iká jakonma akai joni, moa mato betan imayamakanwe, ja jakonma *levadura potati keskáakin, jaskatax ja bená pan levaduraoma akana keskáshamanbo mato ikanon. Mato riki, ja ikonkon *Pascuatian pikanai levaduraoma pan akana keskáshamanbo, jatian Cristo riki, ja *Pascuatian retekani *Cordero keská, jara menikaatax, noa kopí mawata iki.

⁸ Jaskákinra, ja *levaduraoma akana pan keskabo ixonkaya, ja *Pascua fiesta akai keskábo noa ikanti iki, ja iki, ja kikinakin shinannai, itan ikonkon shinanya noa iti. Ja moá aká *levaduraoma keskábo ixon, ja iki, ja jakonma jawékibo jainoax jan noa cheatai jawékiboribi.

⁹ Ja kirika wishaxonainkora en mato yoia iki, ja wetsa betanbires yoranti akaibo betan mato raenantima.

¹⁰ Neskáakin mato yoikinbira, ja joi ayamaibo ikax wetsa betanbires yoranaibo betan, ja jayá ikaxbi, bebon jayátinin keenkaresaibo betan, ja yometsoaibo betan iamaax ja jatonbi aká jawékibo rabiaibo betanribi, moa kikini raenani jenékanwe, akin en mato akáma iki. Jaskarabo betan itima iketianra, nato netemeax mato pikókeanke.

¹¹ Neskáakin mato yoikin riki en aká: Ja joi akai ikax, nokon wetsabo ikibi, wetsabo betanbires yoranti akaibo betan, ja jatíbi jawékia ikaxbi, bebon jayátinin keenkaresaibo betan, ja jatonbi aká jawéki rabiaibo betan, iamax paenaibo betanribi, ja yometsobo betanribi, raenantima yoikin. Jawekeskaxonbira jaskara jonibo betan maton jawékiati yamake.

¹² Ja joi ayamaibaon akai jawékibora en jato yoixonyamai, ikaxbi matonra ja joi akaibaon akai jawékibo, jato yoixonti jake.

¹³ Abánon Diossen, ja joi ayamaibaon akai jawékibo jato yoixonkin, ikaxbi matonra, ja mato xaran itina ocha akai joni moa jainoa pikoti jake.*

6

Jakonmaananax, joi ayamai koshiboiba katima

¹ Ja joi akai ikax, wetsa joi akai betan ramiananaxki ¿Ja joi akai koshiboibakaya katitianbi, jaweaki ja joi ayamai koshiboiba, jabaon benxoakinnon ikax, mato kaai?

² ¿Matonki onanyamaa, noa joi akaibaon, ja joi ayamaibaon jaton akaibo non jato yoixonti? Jatian jaskara jonibo jaskáati ixonbiki, ¿Neskara maxko jawékibo maton jato benxoakinti atipanyamaa?

³ ¿Ja ángelboribi jaton akábo non jato yoixontiki, maton onanyamaa? Atixonbira, nato netemea jawékibo non benxoati atipanke.

---

* 5:13 Dt. 17.7

⁴ Jaskara ikenki, ja netetiibi, shinan meran ikai jawékibaon jakonmananax ¿Jawekopí ja joi akaibo betan jawe ointi yamaa joni koshibo maton benai?

⁵ Mato rabintaninon ixonra, akai neskarabo en mato yoikin ¿Yamakayakia mato xaran westíoratanibi, ja joi akaibobires mato jaskakananketian, jan benxoakinti onan?

⁶ Joi akaibobires ikaxbira, mato joinbicho ianananyamakanai, jaskataxbora ikai, ja joi ayamai koshiboiba mato kaai.

⁷ Ja jakonmashoko jawéki kopíbi, joi benxoai koshibo bebonmeax mato join ianantira, jakonma jawéki iki, ¿Jawekopíki atima keskáakin akanabo, non tenetima iki? ¿Jawekopiki noa yometsoakankenbi, non tenetima iki?

⁸ Ikaxbi, matonra jaskáyamakin atima keská jawékibo akai, ja mato betan joi akaibobi yometsoakin.

⁹ ¿Matonki onanyamaa, ja jakonma jawéki akaibo, Diossen ikinaton jati netenko jikiamakanti? Jato paranmayamakanwe, ja wetsabo betanbires yoranti akaibo, ja jatonbi aká jawéki rabiaibo, ja wanoya itan benoya ixonbi wetsa betan yoranaibo, ainbo keskati ikaibo, ja jabé benbobi amaibo.

¹⁰ Ja yometsoaibo, ja jatíbi jawéki ikaxbi, bebon jayátinin kenkaresaibo, ja paenaibo, ja jakonmaakin yoimisaibo, jainoax paranhanan jato yometsoaibo, jabora, Diossen nai netenko jikiamanoxikanai.

¹¹ Neskarara jatíribi matobo moatian ikana iki, ikaxbi ramara ja Dios bebon jakon inox, moa mato chokitabo iki. Jaskataxa ja Ibo Jesucriston

janenko, itan Diossen Shinanman, imaa, ochaoma keskábo, itan itibi keskati ikaibo mato ikana iki.

Ochakaresnon ixonra, noa Diossen xabáama iki

¹² Mato jatíribiboki ikai neskati: “En akasai jawéki atira, ea jawemabi iki”, iki. Jara ikon iki, ikaxbi jatíbima riki, ja non ati jawékibo. Ikon riki, ja en akasai jawékibo en atira jawemabi, ikaxbi jawe jawékibira en eamaresti atipanyamake.

¹³ Jainxon yoiribikanai: “Jawékiati riki, non poko meran boai, jatian ja non pokobiribi iki, non jawékia jain boai”, iki. Jara ikon iki, ikaxbi ja rabébira keyoti boaibobires iki. Jatian ikonma jawéki riki, non yoran wetsabo betanbires yoranti ati, ja non yora riki non Ibona, jatian non Ibo riki, ja non yorana.

¹⁴ Diossenra jawen atipana koshin, ja Ibo jiri-maa iki. Jaskáribiakina, jawen atipana koshin noa jirimanoxiki.

¹⁵ ¿Matonki onanyamaa maton yora Criston yora mebibí keská? ¿Enmein atiki ja Criston yora mebi keská ikenbi ja wetsabo betanbires teananaiton yora mebi keská imakin? Imaama.

¹⁶ ¿Matonki onanyamaa, westíora joni, wetsabo betanbires teananai ainbo betan bianananax, rabébi westíora yorabicho keská ikai? Wishá meranra ikai neskati: “Rabébira westíora yorabicho keská itiki”, iki.

¹⁷ Ikaxbi non Ibo ikonhaa ikaxa, westíora joni jabé jawen shinan meran westíorabicho keská iki.

¹⁸ Moa wetsabo betanbires yorantibo akí jenékanwe, wetsa keska ocha axonra, jonin jawen yora ramiayamai. Ikaxbi wetsa betanbires

yoranxonra, jawen yorabi jakonma imati ocha ake.

¹⁹ ¿Matonki onanyamaa, maton yora ja Diossen mato menia Diossen Shinanman xobo keska, jainoax ja Diossen Shinan mato meran jaa? Matobima riki, maton yora ibo.

²⁰ Diossenra kopí mato maroa keskábo iki, jaskara kopíra, maton yoran Dios keenai keskábores maton axonti jake.

7

Wanoyabo itan beneyabo yoi iká esé

¹ Ramara ja maton kirika wishá meran maton ea yokatabo, en mato yoiai, jakonra iti iki, joni wanooma iká.

² Ikaxbi ja wetsabo betanbires yorannaketianra, jonibo jaton awinyabobiribi ikanti jake, jatian ainbobobiribi jaton beneyabo ikanti jake.

³ Jatian wanoya joninra, jawen awin betanbicho ati jawéki senenhati jake, jatian jawen awininra jaskáribiati jake,

⁴ ja wanoya jonira jawen yora iboma iki, jawen awinmanabiribi ikax, jatian ja benoya ainbora jawen yora iboma iki jawen benenabiribi ikax.

⁵ Jaskara iketian rabekaxbi yoashiananyamakanwe. Ikaxbi jawetio basi Dios oracion meran benati shinan axonra, maton yorantimapani iki, japekaoparira mato jakiribi iti iki, jaskarabo teneti atipanyamakettian, mato *Satanásen ochamanaketian.

⁶ Jabo senenhakanwe, akin mato akíma riki ea, esenan mato yoi riki ea.

⁷ Enra shinannai jatikaxbi ea keska ikanara, jakon iti iki ixon, ikaxbi Diossenra westíorabo meskó shinanyabobiribi jato imaa iki, jatírribibo imaa iki, wetsaresibi shinanya, jatian wetsabobiribi wetsaresibi shinanyabo.

⁸ Ja wanoomabo itan benomaatabora en yoiai, ea keskatiribi wanoyamakana, itan benoyamakana, jakon iti iki ixon,

⁹ ikaxbi, jaton yora keenai shinanbaon jatoaresara, moa wanokanti jake itan benokanti iki, ja yoranti teneyamai jakonmayonaketian.

¹⁰ Ikaxbi, ja wanoyabo itan benoyabora, en neskara yoiai, jara nokon joima iki. Jara non Ibon seneanhati yoiai joi iki, ja benoya ainbaonra jawen bene potati yamake.

¹¹ Jatian jawen bene potaaxa, jakiribi benoribitima iki, jaskáyamakinra, jakiribi jan potaa jawen bene biribati iki, jaskaribiakinra, ja wanoya jonin jawen awin potatima iki.

¹² Jatian jatírribibora en shinannai keskábiribi en yoiai, jara non Ibon joi meran yoiamai, jatian westíora joi akai jonin awin, joi akaima ikaxbi, ja betan jakonax jatiakin shinannaitianra, ja joni jabetan potaanantima iki.

¹³ Jatian westíora ainbo joi akai ikaxbi, joi akaima joni betan biananana ikax, ja betan jakonax jatiakin shinannaitian, ja ainbo jabetan potaanantima iki.

¹⁴ Ja joi ayosma joni, westíora joi akai ainbo betan biananana ikaxa, jan akinnaton Diossenaribi iti atipanke, jatian ja joi ayosma ainbora, joi akai joni betan biananana ikax, jaskáribi iti atipanke. Jaskarama ikenra, maton bakeboribi jakonmabo

ikenhake, ikaxbi jaskaramabo ikaxa, moa Diossen joniboribi iki.

¹⁵ Rama ja joi ayamai joni, iamax ja joi ayamai ainbo potaanankasira, ikanti iki, jatianra ja joi akai jonin, iamaxon ja joi akai ainbaon, moa jawe ointi yamake, Diossenra jakonax jakanon ixon, mato katota iki.

¹⁶ ¿Tsonki onanna mia kopiki min bene kishpin-meetiki ixon? ¿Jaskaribiakin tsonki onanna, min awin mia kopi kishpinmeeti?

¹⁷ Jawekeska inonbires ibanon, jawekeska itiki Westíorabo non Ibon mato kenaa iki, jaskarabiribi ikanwe, jainoax jawekeska ikenki, mato Diossen kenaa iki, jaskarabiribi ikanwe. Neskati ikan-tiribira, jatíbi ea kainkobo en jato yoiai.

¹⁸ Jatíribibo jaton jakina rebichi xatéyabo iken, jato Diossen katotabo ikaxa, jaton jaskarabo jonekasi ikantima iki, jatian jatíribibo jaskatama inontian, Diossen jato katotabo ixonra, jaskarabo moa xatetima iki.

¹⁹ Non jakina rebichi xatéya, iamax xatéoma itira jawemabi iki, ja Diossen yoiai joibo ninkaxon senenhaikayara noa iti jake.

²⁰ Jawekeska inontianki, noa Diossen katota iki, jaskábira noa westiorabo ikanti jake.

²¹ Ja iboaxon wetsabaon yonoai inontian, mia Diossen katota ixon, jayora shinanyamawe, ikaxbi mia xabakaati jakon iketian, iwé.

²² Ja iboaxon yonokanai inontian, Diossen mia kenaa ikaxa, rama moa xabáshaman ikax, mia non Ibon tee axonaibiribi iki, jaskáribiira yonokanaima inontian, non Ibon kenaa ixon,

xabáshaman itaanan, mia non Ibon tee axonairibi iki.

²³ Diossenra icha kopíaxon mato bia iki, wetsa jonibo iboamaxon, yonomayamakanwe.

²⁴ Jaskara iken, nokon wetsabo, jawekeska inontianki, westíoraxonbo non Dios ikonhaa iki, jaskarabira noa ikanti jake.

²⁵ Ja benooma ainbobo, jaskatishaman ikanti-akin jato yoitira, non Ibon ea onanmaama iki. Ikaxbi ja Ibon noibataan, átixonbi ea akinna ixonra, nato shinan en mato yoiai.

²⁶ Moa nete atikonmabo ibotanai meran noa jakana kopíra, en shinannai, jawekeskaki noa itina, jaskábi noa westíorabo ikanti jake.

²⁷ Awinya ixon, potayamawe, jatian jayaoma ixon, wanotiakin shinanyamawe.

²⁸ Wanoaxa mia ochayamai, jatian westíora xontako benoara ochamaribi iki. Ikaxbi, ja wanoaibo itan benoabaonra nekeabi atikomabo, nokokanti jake, jaskarabo mato inaketianra, en mato yoiai.

²⁹ Neskara mato yoi riki ea, nokon wetsabo, basima netera maxkáke. Jaskara ikenra, ja wanoyabo wanooma keskati ikanti iki,

³⁰ ja winiaibo winiamai keskati; ja raroaibo raroyamai keskati; ja jawéki marokin biaibo jawebi biamaa keskati.

³¹ Nato netemea jawékinin raroaibo jaskáyamai keskati, nato netemea non oinnai jawékibo, moa basima keyoti kaai kopí.

³² Jaskara jawékibo shinanni mato jatianra, ea keenyamai. Ja wanooma joninra non Ibon jawékiakinbiribi shinannai, jaskáaxonra non Ibo raromai.

³³ Ikaxbi ja wanoya joninra nekeabi jawékibo, itan jaskáaxon jawen awin raromatibiribi shinannai.

³⁴ Jaskatira meskó shinanyabo ikanai. Jaskaribiira, ja benooma ainbo itan benooma xontako, non Ibon jawékibobiribi axontires shinanya ikanai, jaton yora betan jaton shinan Diossenabiribi imatiakin shinanni. Ikaxbi, ja beneyatonra, nekeabi jawékibo itan jawen bene jaskáaxon raromatibiribi shinannai.

³⁵ Jaskáaxon mato atikonmaaxonkaskin mato yoiima riki ea. Mato akinkaskinra en mato jaskáai, itibi keskati jaxon, non Ibon tee akíres mato jakanon ixon.

³⁶ Tsoaki moa wanoti baritia senen ikax, jawen biti ainbo betan wanoti shinannai, ibanon, jawen shinannai keská iki. Wanotira, ochama iki.

³⁷ Ikaxbi wetsara itimapari shinanni, jawen keenai shinanbaon jaarestima jakon iken, pontéakin shinantaanan jawen keenai jawékibopari ati shinannai, janra jakonhakin shinanke,

³⁸ Jaskara ikenra, jaweratoki jawen biti ainbo betan wanoai, jara jakon iki, ikaxbi jaweratoki wanoyamai, jara bebon jakon iki.

³⁹ Ja benoya ainbora, jawen bene japariketian, jawenabipari iki, ikaxbi moa jawen bene mawáketianra, moa tsobetan inonbires benoti jawemabi iki, ikaxbi iti jake joi akai joni.

⁴⁰ En shinannara, jakiribi benoyamaakaya bebon jakon iti iki, jaskáakinra en shinannai, earibira Diossen Shinanya iki ixon.

8

Jatonbi aká diosbo iboamakanabo

¹ Ramara ja jawékiatibo, ja jatonbi aká jawékibo iboamakanakiriakin en yoiai, ikon riki, jatíxonbi jaskarabo non onanna iki, noa yoyo ikaibo. Ikaxbi, jaskarabo non onanna jawékininra jato xewinatón noa shinanmeemai, jatian noomeran noimisti shinan ikátoninra, noa shinan meran bebonhakin koshimai.

² Jaweratoki, jawéki onannaton shinanmeetai, jara jawe onanaxmabi iki.

³ Ikaxbi jaweratonki Dios noia, jara Diossenribi onanke.

⁴ Ramara ja jatonbi aká jawékibo rabikin menikanai namibo pitikiriakin en mato yoiai. Nonra onanke westíora jatonbi ja rabiti akana jawéki, nato neten jawe koshiomabobi, ikaxbi ja ikon Dioskaya riki westíorabicho,

⁵ Jaskáakinra akai jonibaon, naikan itan nato mainra icha diosbo jake, ixon shinankin, jaskara icha diosbo jakenbira.

⁶ Nona westíora Diosbicho jake, non Papa jaibakeax jatíbi jawékibo peokootai, itan jawenaboribi ikax noa jakana. Jainoax jaríbake westíora non Ibobicho, janra jatíbi jawéki aká iki. Jatian noaribira jakopires jake.

⁷ Ikaxbi jatíxonbira, ikonkon neskarabo onanyamakanke, jatíribibo ja jatonbi akana jawékibo rabii, moa axea ikanabaonra, ja diosbo iboamakanara ibirai ixon shinankin, ja namibo pikin jeneyamakanai, jatian jaton shinan meran koshimaparibo ikaxa, jaskarabaon moa jato tsaiabo shinankanai.

⁸ Ja Dios keenai keskábo non atira, non jawékiabaon noa imaima iki. Jaskákin piáx o piamaax inonbira, bebon jakon itan bebon jakonma noa iamai,

⁹ ikaxbi jatíbi jawékiati namibo piti ikenbi, jaskara atibo koiranmeekanwe, jaskarabo jawékiaxonra, ja shinan koshimapari joi akaibo maton ochan pakémanake.

¹⁰ Atiki ja neskara jawékibo moa onanna ikax, ja jatonbi ja rabiti aká iboamakana xobonko pii mia yakáketian, ja westíora shinan koshimapari non wetsan mia merakín, jatianra janribi keentaanan, jaskara namibo piti atipanke.

¹¹ Jatian jaskáakin min onanatonra, ja shinan koshimapari min wetsa já kopiribi Cristo mawata ikenbi, min ochamati atipanke,

¹² jaskáakin ja maton wetsabo, Dioski koshikonamabo ikenbi, jaton shinan meran ramiaxonra, Cristobi maton ramiake.

¹³ Jaskara iken, en jawékiái kopí nokon wetsa en ochan pakémati ikenra, jawetianbi en moa nami pitima iki, jaskáaxon ochatí onsáin imanaketian.

9

Raana jonibaon bití jawékiboribi

¹ Earibira xabakata ikax, Diossen raana joni iki, enra ja non Ibo Jesús oinna iki, jatian mato riki ja Ibon tee en axonaton ikábo.

² Joi yoiai joniakin ea wetsabaon shinankanaimabira, maton ea jaskáakin shinanti jake. Ja en amaaton maton non Ibo ikonhamabo ikaxiki, ikonkon ea joi yoiai joni.

³ Ja ea yoií ikai jonibora, en neskáakin yoiai:

⁴ Nonribira ja non tee akai kopí, ja jawékiatibo, itan ja xeatibo biti jake.

⁵ Noaribira iti atipanke joi akai ainbo biax jabetan joi yoii nii, ja Pedro, itan ja non Ibon wetsabo, jainoax ja wetsa joi yoiaibo ikai keskatiribi.

⁶ ¿Ja Bernabé betan eabichorin jaskatax jati kopí wetsa teebo akí nonbixbi noa teeti?

⁷ Jawetianbira sontáronin jawen biai koríkininbi, jawékibo biamai, ja uva waiyatonra ja bimibi kokoai, ja oveja koirannaitonra, ja oveja xoma jenebi tsekaxon xeai.

⁸ Neskarara, jonin shinannares iki ixon, shi-nanyamakanwe, ja Moiséssen esé meranribira noa yoiai.

⁹ Ja Moiséssen esé meran riki, neskáakin wishaa: “Waka trigo texkan xememakin, kenexyamakanwe”, iki iká. Ja wakabo Diossen ayorakin shinannai kopíma riki neskáakin yoiai.

¹⁰ Noakayara Diossen ayorakin shinannai. Noa kopikaya riki ja esé wishaa, jaskákinra ja jawéki bananoxon mai chiniai, itan ja trigo bero xemeaiton, jainoa biti shinantaanan ati jake.

¹¹ Diossen joi mato yoikin riki, maton shinan meran non bero banaabo keská, ¿Jaskara ikenki, nonribi matoibakea jawéki bitima iki?

¹² Wetsabaon matoibakea jaskara jawékiatiboribi biaitianra, átixonbi nonribi matoibakea biti jake. Ikaxbi jaskáatitianbi mato non yokáyamabea iki, ja Criston jakon joi non yoiai tsokas anaketian.

¹³ Matonra onanke, ja Dios rabiti xobo meran teetaibo jain jaa jawékiatibo jawékiakian jakanabo,

onantiakin yoia, ja jainxon Dios yoina menoxontiainko, menoxonkin bokanketian akinaibaonra, ja Dios menikin menokana yoina namibi pikanai.

¹⁴ Jaskaribira non Ibon yoiai, jaweratoboki ja kishpinti joi yoiaibo iki, ja yoiai kopí menikantonribira jakanti jake akin.

¹⁵ Ikaxbi enra jawetianbi jaskarabo biama iki, jaskáakinra maton jawékibo meninon ixonribi, en neskarabo mato wishaxonyamai. Keenshamanxon jato joi yoiai, nokon shinan tson bichinamabi, ea mawatakayara, jakon iti iki.

¹⁶ Ja kishpinti jakon joi, en jato yoiai riki, jan ea rabikaati jawékima, jara jaskara ati shinanya ikax chexakaakin en akai iki. ¡Jawe iresaipanon, jakonmara itiki ja jakon joi en jato yoiamaa!

¹⁷ Jaskáakin enbishaman keentaanan akai ikaxa, en bitibo moa jake, ikaxbi jaskara ati riki akin Diossen yoiai iketianres akai ikaxa, ja senenhakinres akai ea itiki.

¹⁸ Ikaxbi ja en kopí biai riki, jawe kopímabi keenshamantaanan ja kishpinti jakon joi en jato yoiai, onantiakin yoia, ja joi yoiai kopí maton ea jawéki meninon ixon akáma, maton ea menitibo ikenbi.

¹⁹ Tsoa joninbi iboaxon yonoai joni ikaxmabira, jatíbibaon iboaxon yonokanai joni keska ea banéke, jaskaxon icha jonibo en jato Cristo ikonhamati kopí.

²⁰ Ja judíobo xaran ikaxa ja judío joni keskaribi ea ike, jaskáaxon jaboribi en Cristo ikonhamati kopí, onantiakin yoia, ja Moiséssen esekan yoiai keskati jakanabo, jato joi ikonhamati kopíra, ja esekan yoiai keskatiribi ea ike, ea jaskati iti ikenmabi.

²¹ Jainoax, ja Moiséssen esekan yoiai keskati iamaibo jato Cristo ikonhamanoxa, jato ikai keskatiiribi ea ike, ja Criston esekan yoiai keskati jaxonra, ja Diossen yoiai keskáboribi en senenhai.

²² Ja Cristo ikonhaa ikaxbi shinan koshikanama-paribo xaran ikaxa, jatíbi jabo ikai keskatiiribi ea ike, jaboribi jato koshimati kopí, onantiakin yoia, jatíbi jabo ikai keskatiiribira ea ike. Jaskáaxon jawekeskaxon inonbires, jawetiitani jato kishpin-manox.

²³ Jatíbi ja en akai jawékibora, ja jakon joi aninon ixon en akai, jaskáxon enribi ja teebo aká iti kopí.

²⁴ Matonra onanke, ja kanananani ishtotiainko, jaticaxbi ishtokanai, ikaxbi westíorabicho iki, ja kanaxon bitibo biai, jaskati ishtoai keskatiiribi ikanwe, jaskáaxon matonribi Diossen tee axon, ja bikanti kopíbo bii kanon.

²⁵ Ja wetsabo betan jueganox benx-okaataibaonra jatíbi jaton yora jan jakonmaai jawékibo ayamakanai, neskati ikanaibo riki, ja laurel pei aká maiti bikanti kopíres. Ikaxbi noara, ja jawetianbi keyóyosma kopí biti kopíbiribi onitsapikanai.

²⁶ Eabiribira, jainra ea nokoti kati jake iki ikaxmabi, westíora joni ishtoai keskati iamai, jainoax xabánapo jonin timai keskatiiribi ea iamai.

²⁷ Jaskáyamakinra nokon yora masá tenemaanabi enharesai, jaskatax wetsaboribi jato joi onanmaa ikaxbi, ea jawemabi banénaketian.

10

Jatonbi akana diosbo rabbitimaakin jato notsina

¹ Nokon wetsabo, ja non rekenbo jato manaon koin boai naman ikaní jawéki mato shinanbeno-tininra ea keenyamai, jainxon jatíxonbiribira ja aniparo shitakana iki.

² Jaskataxa jatíbi Moisés betanbi ikana iki, ja nai koinman itan ja paro jenen bautizanmeeta keskábo ikax.

³ Jaskáribiakinra jatíxonbi, ja Diossenbi jato menia piti jawékiakana iki.

⁴ Jainxon janbi jato menia xeatiribi, xeakana iki. Ja jatoki pikóakeresai shanka meranoa onpax jokonairibi xeakana iki, ja iká iki Cristo.

⁵ Jaskarabo ikenbira, jabaon jatíxonbitanishaman Dios keenyamai keskáborees akana iki, jaskara kopíra, mawákanketian jaton yorabo, jain joni jayamainko miinkana iki.

⁶ Jatíbi neskara winókanabora, ja oinxon non onanti kopí ikana iki. Jaskáaxon jabaon jakonma jawékibo atibo shinankani keskáakinribi, nonribi jakonma jawéki atibo shinankantima kopí.

⁷ Jaskara kopí, jatíribi ja jonibaon akáni keskáakinribi, ja jatonbi westíora jawéki jisaakin akana jawékibo rabiamakanwe. Jaskara yoiira ikai Wishá meran neskati: “Jonibora tsinkíxon jawéki tсамákana iki, jaskáakin jawéki pekáora, ransakana iki”, iki.*

⁸ Jatíribi jabo iní keskatiribi, wetsabo betanbires teanyamakanwe, jaskataxa westíora netenbicho rabé chonka kimisha waranka joni keyókana iki.

---

* **10:7** Ex. 32.6

⁹ Jatíribi jabaon akáni keskáakinribi, Cristo tanayamakanwe. Jaskáaxa ronobaon natexa, mawákana iki.

¹⁰ Jainoax Dioski joíti jakonmaiboribi yoyo iamakanwe, jatírribora jaskati yoyo ikanketian, ja retemis ángelnin joxon jato retepakea iki.

¹¹ Jatíbi neskarabora non rekenbo winókana iki, jaskara jawékibo oinxon non onanti kopí, jainxon ja kirika meranribira wishakana iki, nato nete keyóti ochóma noa jakanabo jaskarabo onanax koiranmeekanti kopí.

¹² Jaskara iken, jaweratoki ikoni shinan meran Dioski koshia shinanmeetai, jara ochan pakénaketian koiranmeeti iki.

¹³ Joni ixon, tenetima keská tanakaati jawékibora maton winoama iki. Ikaxbira maton kikinakin onanna iti jake, Diossenra maton teneti atipanyamaa bebonbires tanakaatibo mato imatima iki ixon, tanakaatibo nokoketianra, janbi jaskáaxon winotibo mato koshi meniti iki, jaskáaxon maton teneti kopí.

¹⁴ Jaskara iken, jatonbi aká rabiti jawékibo moa rabiamakanwe nokon noi wetsabó.

¹⁵ Onanbo ikenra neskáakinbo en mato yoiai, jaskara iken shinkanwe, rama en mato yoiaibo.

¹⁶ Dios iráke ataanan, jan jakonhaka xeati xeaxa, Cristo betan jawen jimi kopi noa westíorabicho keská ikai, ja pan tobaxon piaxa noa Cristo betan jawen yora kopi westíorabicho keská ikai.

¹⁷ Icha ixonbira, jatíxonbi non westíora panbicho pikanai, jaskara kopíra noa westíora yorabicho keská ikanai.

18 Shinankanwe, ja *Israel jonibo, ja yoina Dios menoxonkana nami piaibora, jatikaxbi ja jainxon Dios yoina menoxontianoax Dioski menikaakanai.

19 Neskáakin yoixonra, ja jatonbi akana jawékibo koshiribi iki, itan jaskarabo iboamaa ikaxa ja nami moa wetsa namibires bebonbires jakon iki, akin en mato ayamai.

20 En yoiai riki, ja joi ayamaibaon jawéki iboamakinra yoshinbo iboamakanai, Dios iboamaama, jatian ea keenyamai riki, ja yoshinbo axonkanainko matoribi jain ikantinin.

21 Ja non Ibon jimi shinankin, xeati xeax-onbira ja yoshinbo axonkana xeatiribi maton xeati yamake, jatian ja non Ibon yora shinankin pixonbira, ja yoshinbo axonkana pitiribi maton jawékiati yamake.

22 ¿Jaskarabo akin non Ibo sinámatinki mato keenai? ¿Já xewina koshirin mato?

Joi akai ixon ati jawékibo

23 Yoirakanai, westíora jonira jawen keenai keskábo ati jawemabi iki ixon. Ikon riki jaskara, ikaxbi jatíbima riki ja atibo. Ikon riki westíora jonin jawen keenai keskábores ati jawemabi, ikaxbi jatíbininra jaton shinan meran jato Dioski bebonhakin koshimayamai.

24 Noabicho jakon itira non shinanti atipanyama, wetsabo jakon itiribikayara non shinanti jake.

25 Jatíbi nami marokanainkoniabo bixon yokáxonmabi pikanwe, shinan meran, onanxonbi maton aká inaketian.

²⁶ Jatiobi nato mai, jatíbi nato netemea jaa jawékibora non ibonabires iki.†

²⁷ Westíora joi ayamai jonin mato piti kenaketian, jawékiakaskin akanwe, jatíbi mato jawékiamakanaibo, yokáyamakin areskanwe, shinan meran, onanxonbi maton aká inaketian.

²⁸ Jatian mato akantiki yoikin: “Nato namira jatonbi aká jawékibo iboamakana iki”, akin. Jatianra maton pitima iki, mato jaskáakin yoiketian, shinan meran, onanxonbi maton aká inaketian.

²⁹ Eara, ja wetsabaon shinan meran jaskara iti yoií iitai, maton shinan meran iti yoiíma, ja wetsabaon, jaton shinan meran jaskara atima yoiaitianresa en piamati atipanyamake.

³⁰ Jatian jaskarabo jawékiai kopí, en Dios iráke akaitianki ¿Jaweati, ja Dios iráke axon en jawékiai kopí, ea yoií ikanti iki?

³¹ Neskara iken maton piai kopí maton xea kopí, iamaxon wetsa jawékibires akin, jaskáaxon non Ibo raromanoxon akanwe.

³² Judíobo, ja judíomabo, ja joi akaibo, jainxon wetsabobires inonbi jakonmabo jato oinmayamakanwe.

³³ Enbiribira jatíbi jato jatíbiain jakonhakin ikíntiakin shinannai, eabichores jakon itiakin shinanyamakin wetsaboribikaya imatiakin, jaskatax jaboribi kishpinmeekanti kopí.

11

¹ Ea ikaibo oinnax, jaskatiribi ikanwe, ja Criston ikábo enribi chibanai keskáakin.

Dios rabii tsinkítiaín kaax, jaskara ikantibo

---

† 10:26 Sal. 24.1

² Eara raroai mato kopi, jatíbitian maton ea shi-nankin jeneyamaitian, jainoax en mato onanmaa keskatiribi mato iki jenéyamaitian.

³ Ikaxbi neskara jawéki maton onantininra ea keenai. Cristo riki jonibaon mapo keska, jatian wanoya joni iki, benoya ainbaon mapo keska, jaskáribira Dios iki, Criston mapo.

⁴ Jatian westíora jonin orankinbi, iamaxon ja Diossen yoia joibo, jato yoikinbi maiti jopéyamaira, Cristoki shiroi iitai.

⁵ Ikaxbi westíora ainbo orani, iamaxon ja Diossen jato shinanmaa, joibo yoií mapotai, jara jawen beneki shiroi iitai, jaskara ikaxiki, maxtana keskáres.

⁶ Jatian mapókashamai, ainbo maxtanakayara, jakon itiki, ikaxbi ainbaon boo xateti, iamax max-tanti rabin iketianra, mapókayati jake.

⁷ Benbónra maiti saweti yamake, jara Dios keska iki, jameranxonra jawen koshi shinan jato oin-mai. Ikaxbi ainbaonra, jawen benen jakon shinan jato oinmai.

⁸ Diossenra ja reken joni ainboibakea akáma iki, ainbokayara benboibakea jonia iki.

⁹ Jainxon benbora ainbaona inon ixon, Diossen joniamai iki, ainbora benbona inon ixon, jonia iki.

¹⁰ Jaskati jawen beneki koshia onanti iti kopí, itan ángelbo kopíribira, ja ainbo mapóti jake.

¹¹ Ikaxbi Diossen oinnara, benbo ainbooma iti atipanyamake, itan ainboribi benbooma iti atipa-nyamake.

¹² Ikon riki ja ainbo, benbon pishi tsekaxon jo-nia, jatian ikonribi iki, rama benbo ainboibakeax pikotai, ikaxbi jatíbira Diossenbi akábobires iki.

13 Rama matonbikaya shinankanwe, jakonrin ja ainbaon mapóxonmabi Dios oranti ixon.

14 Jatíxonbira onankanke, benbobo boo nenkéti kikinbires rabin jawéki.

15 Ikaxbi raroti jawéki riki, ja ainbaon jawen boo nenkémati, jara Diossen boo nenkétibiribi imaa iki. Jaskatax jawen bookanbi mapóti kopí.

16 Nekarabo iken, tsoaboki neskara jawékibo ebetan yoyo ikasai, jabaonra onanti jake, ja wetsa joi akaibaon, itan nonbira wetsa axébo onanyamake.

Santa cena akin, atima akanaibo

17 Mato yoikin wishaboreskinra, jan mato raroti en mato axonyamai. Ja mato tsinkitainkobora jakoni ititianbi, mato ramiananreskanai.

18 Rekenra en ninkáke, ja Dios rabii tsinkíxon, matonbiribi tsamá akáx mato ikaibo; enra ikonhai nekarabo.

19 Ikon riki, wetsa tsamabora jati jake, jaskatax ja Diossenashamanbo onanti iti kopí.

20 Jaskarama riki. Jaskataxa, ja non Ibo shinan kin jawéki ai tsinkíxon ja shinan kin moa maton akaima iki.

21 Ja jawékiati hora nokoketian akanai, jatiribibaon jatonpariakin jaton jawékiatibo moa pikin. Jatian wetsabobiribi jawékiatinin ikanaitian, wetsabobiribi moa paenkanabo.

22 ¿Jainxonbiribi maton piti itan maton xeati xoomarin mato? ¿Jawekopiki ja Diossen joi akaibo maton omiskanai, itan ja jawebiomashokobo maton rabintibo imai? ¿Jaweki en mato yoiti iki? ¿Jakon riki, maton jaskarabo aká akinki en mato atiki? Akamabobi.

*Santa cena ati**(Mt. 26.26-29; Mr. 14.22-25; Lc. 22.14-20)*

²³ Ja non Ibonbi ea onanmaa joiboribira, en mato onanmaa iki, ja jakonhai keska itaanan jakonmaakanai yamébira, non Ibon pan bia iki.

²⁴ Jainxonra Dios iráke ataanan, tobapakea iki, jaskáaxonra menikin jato neskaa iki: “Nato riki nokon yora, ja mato kopi mawatai, maton jaskaiti-ibi ea shinaxon anoxikanwe”, akin.

²⁵ Jainxon moa pikin senenhaxon xeati birib-axon, jato neskáaribia iki: “Nato xeati riki, nokon jimi, ja bená senenhabe konti joi Diossen aká jan onanti imai, ja xeaitiibi ekiakin shinantaanan anoxikanwe”, akin.

²⁶ Jaskáaxonra, nato pan maton piaitiibi, itan nato xeati maton xeaitiibi, ja Ibo mawata joi maton yoiai, já joái kaman.

Jaskáakinshaman Santa cena xeati

²⁷ Jaskara ikenra, jawerato joi akaitoninki akonkin shinaxonmabi, non Ibo shinankin ja pan piiai, itan ja xeati xeai, jara non Ibon jimikibi, itan jawen yoraki ochai.

²⁸ Jaskara ikenra, ja piti piamatianbi, itan ja xeati xeaamatanbi, westíorabopari jaton shinan meranbo oinmeekanti jake.

²⁹ Jatian jaweratonki ja Ibon yora shinanyamakin ja piti piiai, itan ja xeati xeai, janra janbi masá tenemati jawékiai.

³⁰ Jaskara kopí riki icha mato jatíribi isinaibo itan yora yosmakanabo, jainoax jatíribiboribi mawákanabo jake.

³¹ Nonbixbi jakon riki ea ixon shinanmeetaanan non akenra, non Ibon masábo noa tenematima iki.

³² Jatian non Ibon noa masábo tenemaabira, non onanti kopí noa akai iki, jaskatax ja joi ayamaibo betanbi noa manótiain katiresbo inaketian.

³³ Jaskara iken nokon wetsabo, ja non Ibo shinan kin jawéki ai tsinkitax, manaananparikanwe.

³⁴ Jaweratoki jaskarainoax jawéki akasai abánon jawen xobonbiribi kaxon jawéki kin, jaskara tsinkítiainoaxbo jaskataitian, Diossen noa masábo tenematima kopí. Wetsa jawékibora matoiba kaxon pari, en mato betan benxoai kaai.

12

Diossen tee ati onan Shinanbo

¹ Jawen tee anon ixon, jawen onan Shinanya noa Diossen iamai, kikin hakin maton onantininra ea keenai nokon wetsabo.

² Ja joi ayamaibo mato inontianra, ja jatonbi aká jawéki yoyo iosma, itan jiriomabo ikenbi, onanxomabi chibanaibo ikax, já rabiti shinanyabores mato ikana iki.

³ Jaskara ikenra, rama neskara maton onantinin ea keenai, tsoabira ja Diossen Shinanman atipana koshia ikax Jesús yoi: “¡Jakon mainbires Jesús kabatanon!” iki iti atipanyamake. Jatian tsoabira ja Diossen Shinanman atipana koshin imaamabi: “¡Jesús iki non Ibo!” iki iti atipanyamake.

⁴ Jarake meskó, Diossen tee ati onan Shinanbo, ikaxbi jan jato meniai riki westíora Diossen Shinanbicho.

⁵ Meskóakin Dios tee axontibora jake, ikaxbi jatíbira non Ibon ati yoiabobires iki.

⁶ Icha meskó tee senenhatibora jake, ikaxbi westíora Diosbicho iki, jawen atipana koshin jatíbiain jatíbi akai.

⁷ Diossenra noa westíorabo meran, jawen Shinan jishtimai, jaskáaxon jatíbi joi akaibo, non jato jakonhakin akinti kopí.

⁸ Jawen Shinan meranxonra jatíribibo jato imai, yoyo iti onan shinanyabo, wetsabobiribi jato imai, kikinakin onanxon, jato onanmati onan shinanyabo,

⁹ jatíribibora ikai, oinxonmabi ikonhati onan shinanya, ja Shinanmanribira jatíribibo imai isinaibo benxoati jawen koshi shinanya,

¹⁰ jatíribibo jato imai, jaskáaxon ratéti jawéki ati atipana koshiabo, jatíribibo jato imai, Diossen shinannai jawékibo jato yoiti onan shinanya; jatíribibo jato imai, ikon shinan, itan ikonma shinanbo onanai iti onan shinanya; wetsabo jato imai, wetsaresibi join yoyo iti onan shinanyabo; jatíribibo jato imai, ja wetsaresibi join yoyo ikanaibo jato onantiakin yoiti onan shinanyabo.

¹¹ Ikaxbi jatíbi neskarabora akai, Diossen Shinanmanbicho, jawen atipana koshin, jan meniti jisáshamanbobiribi jato menipakeanan.

¹² Jonira icha mebia ikaxbi, westíora yorabicho iki, jaskáribi riki Cristo.

¹³ Jatian jaskaribira, jatíbi noa judíobo itan judíomabo inonbi, iboaxon yonokanai itan yonokanaima inonbi, noa bautizankana iki,

jaskatax ja shinanbicho keská ikax, westíora yorabicho keská noa iti kopí, jainxon janbiribira westíora Diossen Shinanyabicho noa imaa iki.

¹⁴ Yorara westíora mebia bichoma iki, jara icha mebia iki.

¹⁵ Jatian tae iti iki yoyo iki: “Eara mekénma iki ea yora mebi iti ikaxbí”, iki. Jaskataxbira moa yora mebi ikí jenéyamai.

¹⁶ Jatian pabíki iti iki yoyo iki: “Eara beroma iki, ea yora mebi iti ikaxbi”, iki. Jaskataxbira moa yora mebi ikí jenéyamai.

¹⁷ Jatian jatíbi bero, yora ixonra, ninkáti atipanyamakeanke, jatian jatíbi yora pabíki ixonra xeteti atipanyamakeanke.

¹⁸ Ikaxbi Diossenra, yora mebi westíorabo jan oinna, jakonshaman ikainbobiribi apakea iki.

¹⁹ Jatiobi yora westíora mebibicho ikaxa, yora yamakeanke.

²⁰ Ikon icha yora mebibo jakenbira, ja yora westíorabicho iki.

²¹ Beronra meken yoiti atipanyamake: “Eara min akintinin keenyamai”, akin. Jatian maponra, ja tae yoiti atipanyamake: “Maton akintininra ea keenyamai”, akin.

²² Ja bebon koshimashoko keskáakin non oinnai yora mebibokaya riki, noa jan kikini maxkatabo.

²³ Jatian ja jakonmatanishoko keskáakin non oinnai yora mebibo riki, bebonbires jakonhakin koiranxon non raoayonai, jatian non jato oinmayamai yora mebibora non bebonbires jakonhakin benxoai.

²⁴ Jatian ja jishtibires non yora mebishamanbora, jaskáakin non ayamai.

Jaskarabiribi non yora mebibó itira, Diossen noa aká iki, jaskáaxon ja kikinmatani non oinnai yora mebibokaya non bebonbires jakonhanon ixon,

²⁵ jaskatax yora mebibó, jatonbiribibo ikantima kopí, ja yora mebi westíorabokayara akinanankanti jake.

²⁶ Westíora yora mebi onitsapitaitianra wetsaboribi onitsapikanai, westíora yora mebi jabiribishaman jakonhakin akanaitianra, wetsaboribi rarokanai.

²⁷ Mato riki Criston yorabi keskábo, jatian mato westíorabo riki, jawen mebi keskabo.

²⁸ Diossenra jawen joi akaibo iken rekenpari jato imaa iki: Diossen raanabo, jainoax *profetaboribi, jainoax jawen joi jato axeati onanboribi, jainoax ratéti jawéki akaiboribi, jainoax isinaibo jato benxoakaiboribi, itan nekeabi jawékinin wetsabo jato akinaiboribi, jainoax jakonhakin joi akaibo jato ikinaiboribi, itan wetsaresibi join yoyo ikaiboribi.

²⁹ Jatíbira jawen joi yoiti Diossen raanabobiresma iki, jatíbira *profetama iki; jatíbima riki, jawen joi jato axeati onanbo; jatíxonbira ratéti jawékibo ayamakanai,

³⁰ jatíbira ja isinaibo jato benxoati atipana koshioma iki; jatikaxbira wetsaresibi joibaon yoyo iamakanai; jatíxonbira ja yoyo ikanai joibo jato onantiakin yoiamakanai.

³¹ Ja kikin jakonhira Diossen onan shinanyabo itikayara, maton shinanti jake. Ramara ja en mato yoipakea, bebonbires jakon jawékibo en mato yoiai.

13

Noimisti shinan

¹ Ea iti iki, jonibaon join yoyo iki, jainoax ja ángelbaon joinribi, ikaxbi ja Diossen noimisti shinan emeran yamaaxa, yami tsaran ikai keskáres itan canpana taan akanai keskáresibi ea itiki,

² jainoax *profeta ixon, Diossen anoxon shinnanna maton onanyamaabo onanax, ea jatíbi jawékibo onan iki, jainxon oinxonmabi en ikonhaa, kopíresibi niibo wetsanko taxkémati koshi shinaryaribi iki ea, ikaxbi ja Diossen noimisti shinan emeran yamaaxa ea jawemabi iki.

³ Jainxon jatíbi ea jayata jawékibaonribi atiki, ja jawebiomashokobo en jato akinkin, jainxon ja joi yoiai kopí, ea yatanhanan menokanaitianribi atiki, en jato amareskin, ikaxbi ja noimisti shinan emeran yamaaxa, ea jawemabi iki.

⁴ Ja noimisti shinanya ikax, noa iti riki, manátia, jakon shinanya noa iti, wetsaboki notsiresai itima, jato xewinaton shinanmeeti yoyo iresaima,

⁵ iresabires joibo yoyo ikaima, jawenabichoakin shinannaima, jatoki joi teneaima, jatoki sináresaima,

⁶ atima keskáakin jawéki akanaitian jaskaraton raroaima, ikon jawékibo akanaitonreskaya raroai.

⁷ Jatíbinin noa onitsapiti, ikonhakin jenetima, jatíbitian manáti, jatíbi jawéki non teneti.

⁸ Ja noimisti shinanra jawetianbi keyoyamai, wetsa netebaonra ja Diossen shinanman yoyo itibo moa yamanoxiki, jainoax wetsaresibi joibaonribi moa yoyo iamanoxikanai, jaton onan shinanboribi moa jawemabi inoxiki.

⁹ Jan onanti shinanman itan ja Diossen Shinanman yoikanaibaonra, jatíbishaman rebestankin noa yoiamakanai,

¹⁰ ikaxbi ja jatíbi jawékibo non rebestankin onanti nete nokoketianra, ja jain senenres non onanna jawékibo moa keyónoxiki.

¹¹ Ea bake inontianra, ja bake yoyo ikai keskati jainoax ja baken shinannai keskáakin, jainxon jan shinanxon akai keskáakinboribi en akátiai. Ikaxbi moa yosi ixonra, ja bake ixon akátiaibo en moa jenea iki.

¹² Ramara non Dios oinyamapariai, ikaxbi westíora netera jabishaman non oinnoxiki. Ramara en kikinshamahankin onanyamake, ikaxbi westíora netera jabi en onannoxiki, jan ea onanna keskáakinribi.

¹³ Kimisha jawékires iki, ja keyóyamai, jaki koshia noa iti, jaon manata noa iti, jainoax jawen noimisti shinanya noa iti. Ikaxbi ja kimishainoa bebon jakon riki, ja noimisti shinan.

14

Wetsaresibi join yoyo iti

¹ Ja noimisti shinanya iti, jainoax jawen onanti shinanya, Diossen mato imatiakinkaya shinankanwe, ja jan shinannaibo yoiti onanti shinanyakaya, mato imanon ixon.

² Ja wetsaresibi join yoyo ikaira, Dios betanbiribi yoyo ikai, jonibo betanma, jaskakinra tsonbi, ja joi ninkáyamai, jameran onantikoma joibo, joaitian yoyo ikai kopí itan tsonbiribi onanyamai.

³ Ikaxbi, ja Diossen shinannai jato yoiabaonra, jato shinan meran Dioski koshimaxon, jato bebonhakin shinan raromai.

⁴ Ja wetsaresibi join yoyo ikaira, jabichobiribi shinan meran Dioski beboni koshiai, ikaxbi ja Diossenbi shinannai jato yoiabaonra jabé joi akaiboribi Dioski shinan meran bebonhakin koshimai.

⁵ Eara keenai, jatikaxbi wetsaresibi join yoyo ikaibo mato ikantinin, ikaxbi bebon jakon riki, ja Diossen shinannaibo jato yoiabobires itikaya, jan onantiakin ninkámatibo yamaketian. Jatianparira ja joi akaibaon jatíxonbi onankanti iki.

⁶ Nokon wetsabo, neskarabo kopíra jawemabi iti iki, ja matoiba kaxon wetsaresibi joibaon en mato yoia, ja maton ninkáti joibaonkaya, ja Diossen noa onanmaibo mato yoititianbi, ja onan shinanbaon mato yoititianbi, jainoax ja Diossenbi shinannaibo mato yoititianbi, jainxon jan mato akinti wetsa jawékiboribi mato yoititianbi.

⁷ Ja bewá ati jawéki senenbires ten ikaitianki ¿Jawekeskaxon, jaweratoki flauta xoon ikai, itan jaweratoki arpa, ten ikai ixon non onanti iki?

⁸ Jatian ja reteananti iketian, jakonishaman trompeta xoon iamaitianra, ja reteanani kati kopí, tsoabi benzokaatima iki.

⁹ Jaskararibira mato winotai, ja ninkáxon onankati joibaon mato yoyo iamaitianki, ¿Jawekeskaxon mato yoyo ikaibo onankanti iki? Ja mato yoyo ikaibo niwe boai keskábores iketian.

¹⁰ Ikon riki, nato neten icha meskó join yoyo itibo jaa, jatian ja yoyo ikanaibo riki ikon ninkátibobires,

¹¹ Ikaxbi jaweraki ikarin ixon, ja joibo en onanyamaitianra, ea yoyo akai jonin, wetsankonix joá joni riki ixon, ea onanti iki, jatian jabiribira en jaskararibi shinanti iki.

¹² Jaskara ikenra, ja Diossen onan shinanyabo itiakin shinannaibo ixon, jaskáaxon ja joi akaibo bebonhakin, jato koshikinti onan shinanyabo itia-kin maton shinanti jake.

¹³ Neskara kopíra, ja wetsaresibi join yoyo ikaitonin, já yoyo ikai joi janbi onanxon, onan-
tiakin jato yoiti kopí, oracion meran Dios yokáti jake.

¹⁴ Jatian ja wetsaresibi join orankinra, en nokon shinan meranres oranai, ikaxbi ja ea yoyo ikaib-
ora en jawebi ninkáyamai.

¹⁵ ¿Jatianki en jawe ati iki? Enra oranti jake nokon shinanyaxonbi, jatian ja en oranairibira en onanna iti jake. Nokon shinanyabiribira ea bewati jake jatian ja ea bewairibi en onanti jake.

¹⁶ Ikaxbi ja ninkátima joi min shinan meran itinatón min Dios rabiaitianra, ja mibé ikábaon onanyamakanai, jatianra, ja Dios iráke akin min rabiaitian, janribi miibetan ati atipanyamake.

¹⁷ Min Dios iráke akaira kikin jakonhira iti atipan-
ke, ikaxbi janra wetsabo bebonhakin Dioski koshitiakin akinyamai.

¹⁸ Jatíbi matobo xewinbainbires wetsaresibi joibaon ea yoyo ikai kopíra en Dios iráke akai.

¹⁹ Ikaxbi ja joi akaibo betan yoyo ikinra, kik-
inhakin ninkákanti pichika joires en jato yoiti atipan-
ke, ja wetsaresibi join yoyo ikin chonka

waranka joi jato yoititiani, jaskáaxon jabaonribi wetsabo onanmati kopí,

²⁰ Nokon wetsabó, bakebaon shinan keskashoko iamakanwe, ja jakonma atinkokaya, bakebo keská ikanwe. Ikaxbi, ja yosibaon akai keskáakinkaya shinankanwe.

²¹ Wishá meranra yoiai:

“Wetsa join, itan wetsankonia jonibo meranxonra nato jonibo en jato yoyo anoxiki, en jato jaskáakabira, nokon joi ea ninkáxonyamanoxikanai, ikira ikai non Ibo”.*

²² Jaskara ikenra, ja wetsaresibi join yoyo ikanaibo, joi akaibaonama iki, jara Diossen joi ayamaibo ja oinnax, jan ratétibiribi iki. Ikaxbi ja Diossen shinannai joibo maton yoaira, joi akaibaonabiribi iki, jara ja joi ayamaibaonama iki.

²³ Itiki ja joi akaibobires mato tsinkitax, jatikaxbi wetsaresibi joibaon yoyo iki, jatian mato jaskataitianra, ja ramakaya Dios onankasai joni itan joi ayosma jonin jikixon shinanti iki, beyosabo ikaxa ikanai, ixon.

²⁴ Ikaxbi jatikaxbi ja Diossen shinannai joibo yoi mato ikaitianra, ja ramakaya Dios onankasai joni, itan ja joi ayamai jonin, jikixon mato jaskati yoyo ikaibo ninkátaanan, eara ochaya iki ikax, janbix shinanmeeti iki.

²⁵ Jaskataxa jawen shinan meran shinannai jawékibo jishtiataan, chirankooxon, janribi Dios rabiti iki, jainxon Diosribi ikonkon mato betan itina, jan onanti iki.

---

* **14:21** Is. 28.11, 12

Itikeskatibi Dios rabitiainoax iti

²⁶ Ramara ja en mato yoiibeá jawékibo ichama join en mato yoiái, nokon wetsabo, ja Dios rabii tsinkitax jatíríbibo salmosbo bewakanwe, wetsabaon jato joi onanmakanwe, wetsabaon Diossen mato onanmaabo yoikanwe, wetsaresibi joibaon yoyo ikanwe, jatíríbibaon ja yoyo ikanai joibo onantiakin jato yoikanwe, ikaxbi, jara iti jake jatikaxbi noa shinan meran koshikanti.

²⁷ Jatian ja wetsaresibi joibaon yoyo ikira rabé iamax kimishabo mato ikanti iki, jainoax westíora westíorabokayara, mato yoyo ipaketi jake, jainoax westíora joni jan onantiakin ja joibo jato yoiairibi jati jake.

²⁸ Ikaxbi ja joi akaibo xaran jaskara joibo onantiakin jato yoiti tsoabi yamaketianra, mato yoyo itima iki, matobichora Dios betanbiribi yoyo ikanti iki.

²⁹ Jaskaribiira, ja Diossen shinannai joibo yoií, rabé iamax kimishabo mato ikanti iki, jatianra wetsabaon, ikonrin iki ixon, onankanti jake.

³⁰ Ikaxbi ja nínkati yakata wetsa joi akai joni, Diossen wetsa jawékibo jishtiaxonketianra, ja reken yoyo iitai joni yoyo iki jenéti jake.

³¹ Neskataxa jatikaxbi ja Diossen shinannai joi jato yoiáibo jaton ititianbobiribi, yoyo ikanti jake, jaskáaxon jatíxonbi onanax, shinan meran beboni koshikanti kopí.

³² Ja Diossen shinannai joi jato yoiái jonira, kikini koiranmeeti jake, jawetianki yoyo itiki, itan jawetianki itima iki, ikax.

³³ Ja Dios iki jatíbi jakon itin keenai Dios, jara wetsaorikantibo keenyamai. Ja wetsankonia joi akaibo ikai keskatiribira,

³⁴ ja ainbobo Dios rabii tsinkítiainoax yoyo ikanti yamake, yoyo itima yoikanaibo iken, jabaonra jaton benen yoiaibo ninkáxonresti jake, ja esekan yoiai keskáakin.

³⁵ Jawéki onannoxon, yokákaskin maton xobonkoxonbiribi, maton benebo yokákanwe, jakonma riki, ja ainbobo jaskara tsinkítiainoaxbi yoyo iti.

³⁶ Matonra onanti jake, ja Diossen joira ma-toibakeax peokootama iki ixon, itan matobichomaribi iki, ja joi onanabo.

³⁷ Jaweratoki ja Diossen shinannai joibo yoiai iki, itan ja Diossen Shinanman yoyo ikaiton shinanmeetairibi iki, janra onanti jake, nato en mato wishaxoni iitaibo riki, ja non Ibon senenhati yoiaibo, ixon.

³⁸ Jatian jan jaskáakin onankashamaitianra, jaribi non Ibon onanyamake.

³⁹ Jaskara iketian, nokon wetsabo, ja Diossen shinannai joi yoiaibo itikaya shinankanwe, jainxon ja wetsaresibi join yoyo ikantimabo jato yoiamakanwe.

⁴⁰ Ikaxbi jaskarabo akin, jakonshamanhakin akanwe.

15

Cristora jiria iki

¹ Nokon wetsabo, jan kishpinti jakon joi en mato yoiantanabo, jakiribi maton shinantininra

ea keenai, ja joira maton ikonhaa iki, jaskatira mato jaki koshii jenéyamai.

² Ja joiribi ikonhaax iki, mato moa kishpin-meetabo jaki koshii jenéyamaaxes, jaskáyamaira yanka ja joi ikonhaabo mato ikanti iki.

³ Ja kikin jakon riki en rekenhakin mato onanmaa, ja enpariribi ninkáxon Cristo non ochabo kopí mawata, ja wishá meran yoiai keskati.

⁴ Jatian mawáketian miinkanara, kimisha nete itin jiríaa iki, ja Wishábo meran yoiai keskati,

⁵ Rekenparira Pedroki pikota iki, japekaora ja chonka rabé jaonmea onanaibokiribi pikota iki.

⁶ Jainoaxa, ja pichika pacha xewina non wetsabokiribi pikota iki, jatíribibo moa mawákanabo ikenbira, jatíbitanishaman jan oinnibo ramakamanbi japarikanke.

⁷ Jainoax Santiagokiribi pikota iki, japekaora jatíbi jawen joi yoiti raanabokiribi pikota iki,

⁸ senentiainbira, ekiribi pikota iki, ja oxe senenma bake pikota keskáshoko ea ikenbi.

⁹ Ea riki Diossen raanabo namanbires, ja Diossen joi akaibo ramiaxon masábo jato tenemakatitai ikax, jaskara ikaxiki, ea Criston raana joni iti jisámabobi.

¹⁰ Ikaxbi jawen jakon shinanman Diossen ea imaa ikaxa, ea ja iki. Jatian jawen jakon shinanza ea jan imaara, yankabires iamaa iki. Jaskáyamaira ja wetsa joi yoiaibo bebonbiresa ea joi yoi teeta iki, nokon shinanmanbira en ayamaa iki, Diossenra jawen jakon shinanman ea akinna iki.

¹¹ Ibanon, en iamaxon wetsabaon inonbi mato joi yoiai, jatíxonbira ja joibires non yoiai, jatian ja joiribi riki, maton ikonhaa.

Mawatabo jirikanti

¹² Jatian ja Cristo mawataxbi jiria joi non mato yoiai ikenbiki, ¿Jawekopi mawatabora jiri-manoxiki, ixon jatíribi matobaon yoiai?

¹³ Mawatabo ikon jirikantima ikenra, Cristo mawatax jiriamakeana iki.

¹⁴ Jatian Cristo jiriamani iketianra, ja non mato yoiai joibo jawemabi ikeanke, jainoax yankabiresibi ja joi maton ikonhaabo ikeanke.

¹⁵ Jaskarakon ikenra, Diossenra Cristo jirimaa iki akin mato yooi, noaribi jansoi, Dioskiriti yoyo ika ikeanke, ja mawábo ikon jiriamakanai ikenbi,

¹⁶ ja mawábo jiritima ikenra, Cristoribi mawatax jiriamakeanke.

¹⁷ Jatian ja Cristo jiriamani iketianra, maton Cristo ikonhabo yankabires iki, itan ochankoniax mato xabakaatamaboribi iki.

¹⁸ Jatian ja Cristo ikonhaax mawataboribi, moa manótiain bokanabo iki.

¹⁹ Nato neten jati kopíres non Cristo manaabo ikaxa, wetsabo bebonbires onísakantishokobo noa ikanai.

²⁰ Ikaxbi, ja Cristo mawataxbi jiriribiakaya iki ikon, já riki ja mawánibo xarameax rekeni jiria ikax, ja rekeni iká bimi tsekakana keská.

²¹ Westíora joni ochaaton, ja mawáti jawéki peokooni keskatiribira, ja westíora joni jirini kopíribi, ja mawataxbi jiriti jawéki joái.

²² Ja Adán ochaatonra, jatíbi jonibo mawataibobires banékana iki, jaskáribiira ja Cristo ikonhaabo, jatikaxbi jati neteya inoxikanai.

²³ Ikaxbi westíorabora jaton ititianbobiribi jirinoxikanai. Cristora iká iki, ja rekeni jirii, japekáora já jakiribi joketian joi ikonhaa ikax, jawenabobiribi inoxikanai jirii.

²⁴ Jatian moa nete senenoxiki, jatíbi nato nete iboa yoshinbo, jainoax jatíbi koshi shinanya jonibo, itan jatíbi koshi jawékibo, jaton koshi jatíbi jato bichinxon, jatoarestaan Criston, ja Papa Diossen mekenman jatíbi jeneketian.

²⁵ Jaskatira jatíbi jawen rawíbo, ja jan peniti jato imai kaman, Cristo Apo inóxiki.

²⁶ Jatian ja senentiainbi janharesa jawen rawíra inóxiki mawá.

²⁷ Ja wishá meran yoiai keskáakin, moa Diossen jatíbi jawékibo Cristo meniketian. Ikaxbi jatíbi jawékibo moa já menia iki ikaira, ja Diosribi jaskáa yoi ikaima iki, jankaya riki jatíbi jawékibo moa Cristoki jenea.*

²⁸ Jatian jatíbi jawékibo moa jaki jenetaananra, Cristoribi jawen Bake ikax, Dioski menikaanoxiki, jan jatíbi jawékibo jaki jenea iketian, jaskatira Dios jatíbiain kikin joni inóxiki.

²⁹ Jatian ja mawábaon janenko bautizanmeetaboki ¿Jaweaki jaskákanti iki? Jatian ja mawábo jiriamaitianki ¿Jaweaki jaton janenkobo bautizameekanti iki?

³⁰ ¿Jawekopiki jatíbitian noa onsá meran iki?

³¹ Nokon wetsabo, netetiibira ea mawáti onsá meran iki, neskara en mato yoiaira ikon iki. Ja

---

* 15:27 Sal. 8.6

non Ibo Cristo maton ikonhaa iketian ea raroai keskatribira, neskara jawéki kopí ea raroai.

³² Jatian ja pimis yoina keská Efesoainoa jonibo betan join iananxonki ¿Jawe jakon jawéki en bia? Ikon ja mawatabo jiriamai iketian, jatíribibaon yoiái keskáakin: “Pinon akanwe xeanon akanwe, iitimabi noa mawáti iketian”.

³³ Jato paranmayamakanwe. Neskarara yoikanai: “Ja jakonma akaibo betan raenanira, non jakon axébo moa noa shinanbenotai”, iki ixon.

³⁴ Moa ochaibo jenétaanan jakiribi jakoni jatiakin shinankanwe, jatíribi matobaonra Dios onankanamaparibo ikanai, neskáakinbora en mato yoiái, mato rabínnon ixon.

Mawatax jiriabaon yora jaskara iti

³⁵ Westíora joni iti iki yokakaati: “¿Jawekeskatici ja mawatabo jirinoxiki? ¿Jawekeska yorayabomein inoxikanai?” iki.

³⁶ ¡Jara iresabires yoká iki! Ja jawéki bero min banaara, jawen xaká payóti jake, jaskatax ja bero xoxoti kopí.

³⁷ Ja non banaa beroma riki, ja xoxoa, ja xaká chichó iká bero riki, ja xoxoai, ibanon trigo iamax wetsa bero inonbires.

³⁸ Chiníparikayara, Diossen já keenai keská yorayabiribi ja jiwi imai, jatian ja berobora jawen imakasai keská jiwibobiribi imai.

³⁹ Jatíbi yorabora ja jisábiresma iki, wetsa riki jonin yora, wetsa riki yoinabaon yora, wetsa riki noyai yoinabaon yora, wetsa riki yapabaon yora-biribi.

⁴⁰ Jaribarake nato mainmea yorayabobiribi, jainoax naikanmea iti yorabobiribi, ikaxbi ja nato mainmea metsá yorara, ja naikanmea metsá yorabo keskáma iki,

⁴¹ Barin penéra, ja oxe betan wishtinbaon pené keskama iki, jatian ja wishtínbobira meskotibo penetai, wetsana riki wetsaresibi pené jatian wetsana wetsaresibi.

⁴² Jaskararibira ja mawata jiriaibo betan winotai, ja mawá non miinnai riki keyotai, ikaxbi ja jiriai riki, jawetianbi keyóyosma.

⁴³ Ja non mawá miinnai riki, jan keenti jisáma itan jawe koshiomabobi, ikaxbi ja jiriai riki, jakonshaman itan koshi.

⁴⁴ Ja non miinnai mawá riki nekeabi yora, ikaxbi ja jiriai riki, Diossen meniai bená yoraya. Jatian ja nekeabi yora káyayabi jaketianra, ja Diossenbi menia bená yoraya kayaribi jake.

⁴⁵ Wishá meranra ikai neskti: “Ja reken joni Adánra, jati yoraya iká iki, ikaxbi japekao iká Adán akin non akai Cristora iká iki, jan jato jamai Shinanbiribi”, iki.†

⁴⁶ Jaskara ikenra, shinanpari ayamakin, yorapari Diossen aká iki, japekaopari shinan aká iki.

⁴⁷ Ja reken aká jonira, mai poto aká iká iki, jatian japekaokea joni riki naikanmea.

⁴⁸ Jatíbi nato mainmea jonibora, ja Adán iní keska yorayaribi iki, jatian ja naikanmeabobiribira, ja naikanmeaton yoraya keskáboribi iki.

⁴⁹ Ja mai akana joni iní keskti noa rama itina keskatiribi, ja naikanmea keskatiribi noa inóxiki.

---

† 15:45 Gn. 2.7

⁵⁰ Enra mato yoiai nokon wetsabo, non namiya xaora, Diossen nai netenko iti atipanyamake, jatian keyotai jawékira, jawetianbi keyóyosma ikain iti atipanyamake.

⁵¹ Ninkákanwe, ramara ja Diossen joné jawéki en mato onanmai, jatíbira noa mawáyamanoxikanai, ikaxbi jatíbira noa wetsaresibi yorayabo inoxikanai.

⁵² Ja noa beri ikai keskati ishtonbires, senentiainbi trompeta xoon ikaitian. Trompetara xoon inóxiki, jatianra ja máwatabo jirinoxikanai, moa jakiribi jawetianbi mawáyamanox, jatian noabora moa wetsaresibi yorabo inoxikanai.

⁵³ Non nekeabi keyotai yorara, moa wetsaresibi keyóyosma yora inóxiki, jatian ja non mawatai yorara, moa mawáyosma yora inóxiki.

⁵⁴ Jatian non nekeabi keyotai yora moa keyóyosma yoraya iketian, itan non mawatai yora moa mawáyosma yoraya iketianra, ja Wishá meran yoiai keská senennoxiki: “Ja mawáti jawékira moa keyota iki iki.‡

⁵⁵ Ja máwakanra moa noaaresyamai, ja mawára moa jan chachimisti tsispinhoma iki”.§

⁵⁶ Non ochabo kopíra, ja mawáki, noa raketai jan chachimisti tsispinya keská iketian, jatian jan ocha koshi imai riki, ja moatian esé.

⁵⁷ Ikaxbi nonra Dios iráke akai, non Ibo Jesucristo kopíres, moa jaskarabo nonharsa kopí.

⁵⁸ Jaskara kopí nokon noi wetsabo, noixon Diossen tee akin jeneyamakanwe, matonra

---

‡ 15:54 Is. 25.8 § 15:55 Os. 13.14

onanke, ja non Ibo betan ixon jawen tee non akaibo, yankama.

16

Joi akaibo akinnoxon koríki tsinkikana

¹ Ja joi akaibo akinnoxon, koríki tsinkikin, ja Galacia main iká joi akaibo, jaskáakin ati en jato onanmaa keskáakinribi akanwe.

² Domingo netetiibi westíorabaon maton kanana koríki, jawetiishoko tsinkixon benxoakanwe, jaskáaxon ea kaketian, maton moa tsinkitima kopí.

³ Jatian moa matoiba nokóxonra, ja Jerusalénhain raanoxon, maton katota jonibo ja kirika wisháyabo en jato raani kaai, ja jainoa joi akaibo jato bomanoxon, maton tsinkia koríkibo jato boxontankanon ixon.

⁴ Earibi jato betan kati jakon iketianra, ebetan jabo bokanti iki.

Wetsankobo kanoxon Pablon shinanna

⁵ Kakinra ja Macedonia main iká jeman joi akaibo en oinbainti jake, jatian Macedoniainoaxa ea matoiba nokóti jake,

⁶ jawekeska ikaxa, eabira matoiba basiti iki, iamax jatíbi jenetia winotai kamanra ea jain itiki, jatianra ea jainoax wetsanko tekítaitian maton ea akinti iki.

⁷ Winókinshokores mato oinnara ea ikáshamai, basicha jain mato betan itira en shinannai, non Ibon jaskara shinanna iketian.

⁸ Ikaxbi Efesoainra ea baneti jake, ja *pentecostés nete nokotai kaman.

⁹ Jainra non Ibon joi yoikin tee ati nokona jakon iki, jaskáxon icha jonibo non Ibon joi en jato ikonhamati kopí, icha joniboribi eki jakonmaakanainbi.

¹⁰ Timoteo matoiba nokotax, jakonaxes ibanon, jaribira en akai keskáakin non Ibon tee akai iki.

¹¹ Ja matoiba iketian, kikinmashokoakin shinanyamakanwe, jaskayamakinkaya jakiribi joaitian, jakonhaxonres akinkanwe. Jaskatax ea oinni jonon, non wetsabo betanra non manake.

¹² Ja non wetsa Apolosra ichaakin en yoike, ja non wetsabo betan mato oinni kanon ixon, ikaxbi ramara kakashamake, kati jakon iketian, wetsatian kanoxon.

Senentianbi jato saludana

¹³ Oxaa keskábo iamai, Cristoki koshii jeneyamakanwe, kikinhakin shinan koshiax bebonhakin shinanni rakéyamakanwe.

¹⁴ Jainxon jatíbi ja maton akai jawékibo, noimisti shinanyaxonshaman akanwe.

¹⁵ Nokon wetsabo, matonra onanke, ja Estéfanas betan jawen rarebobora ikana iki reken ja Acaya mainxon ja ikon joi ikonhaabo. Jabaonra ja joi ikonhaa non wetsaboribi akinnai.

¹⁶ Jaskara jonibaon yoiai, itan ja wetsa joi akaibo jato akini teetai jonibaon yoiaibokaya, jato senenhaxonkanwe.

¹⁷ Ja Estéfanas, Fortunato jainoax Acaicora moa neno bekanke, mato yamaa toan jabo neno bekanketianra ea ikonbiresi raroai,

¹⁸ jabo joxonra ea koshi shinan bimakanke, matobo imakana keskáakinribi, jaskara jonibokaya maton jakonhakin ikíntininra, ea keenai.

¹⁹ Ja Asia mainmea jemabaon ikana joi akaibaonra, mato saludo bomakanai, ja Aquilanin, Priscilanin, jainxon jawen xobon bewai tsinkitaibaonribira, non Ibon janenko icha saludo mato bomakanai,

²⁰ jainxon jatíbi nobé joi akaibaon saludoribi bikanwe, jainoax ja joi akaibo ikax jakonshaman shinanyanix mato betsó iananantinira ea keenai.

²¹ Jatian ea Pablonra, nato saludo enbi mato wishaxonai.

²² Jaweratonki non Ibo Jesucristo noiamai, abánon Diossenbi masábires tenemakin ¡Jowé non Ibó!

²³ Ja non Ibo Jesucriston jawen icha jakon shinan mato menibanon,

²⁴ ja Cristo Jesussen janenkora, en mato noia shinan, jatíbitian mato meran iki.

Diossen joi jatíxonbi onanti joi
New Testament and Shorter Old Testament in
Shipibo-Conibo (PE:shp:Shipibo-Conibo)

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Shipibo-Conibo

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Shipibo-Conibo [shp], Peru

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament and Shorter Old Testament

in Shipibo-Conibo

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files
dated 29 Jan 2022
d8a74a56-9842-52e4-b16b-5bcd977f89b